

ชุมชนบ้านห้วยหินดำ

หมู่ที่ 6 ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย

RECOFTC - The Center for People and Forests, Thailand

“คนท้องถิ่น คือ กุญแจที่สำคัญ สู่ป่าที่สมบูรณ์”

ศูนย์วิทยาศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า

RECOFTC-The Center for People and Forests

ศูนย์วิทยาศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า - รีคอฟ (RECOFTC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2530 เป็นองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะและมีความสำคัญในแวดวงของงานด้านวนศาสตร์ชุมชนและยังเป็นองค์กรความร่วมมือในระดับประเทศที่ไม่แสวงหาผลกำไร เป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการเสริมสร้างศักยภาพด้านวนศาสตร์ชุมชนและการพัฒนาการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน รีคอฟดำเนินงานโดยความร่วมมือกับเครือข่ายยุทธศาสตร์และภาคีพันธมิตรซึ่งรวมถึง ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันวิจัยและสถาบันการศึกษาทั้งในระดับประเทศและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ด้วยประสบการณ์ในระดับนานาชาติที่มากกว่า 20 ปีภายใต้แนวทางที่หลากหลายในการเสริมสร้างศักยภาพที่ครอบคลุมถึงการวิเคราะห์และศึกษาวิจัย การสร้างพื้นที่สาธิต และจัดทำเอกสารด้านการฝึกอบรม โดยเป็นองค์กรที่ร่วมสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาทางคนกับป่า บนหลักการในสิทธิที่เข้มแข็ง, มีธรรมาภิบาล และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

วิสัยทัศน์

ชุมชนท้องถิ่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

ภารกิจ

เสริมสร้างศักยภาพความสามารถในทุกระดับเพื่อหนุนช่วยและสนับสนุนคนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในการพัฒนาป่าชุมชนและการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ-สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

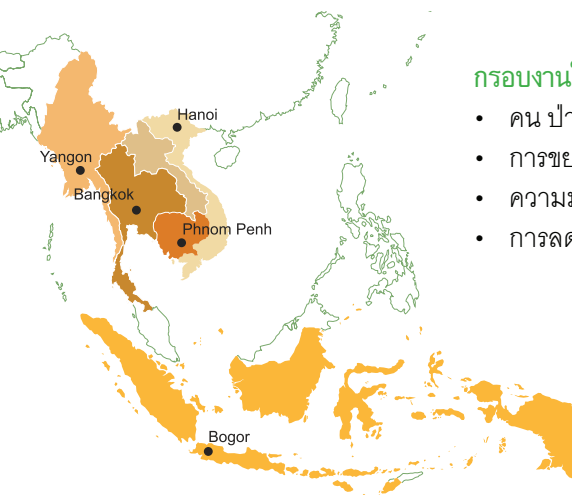
กรอบงานในการทำงาน

- คน ป่าไม้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- การขยายงานป่าชุมชนและการจัดการป่าอย่างยั่งยืน
- ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตท้องถิ่น
- การลดปัญหาความขัดแย้งด้านป่าไม้

เราทำงานที่ไหนบ้าง

ครอบคลุมภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก โดยมีแผนงานระดับประเทศ ใน 5 ประเทศ คือ

- ประเทศไทย
- ประเทศกัมพูชา
- ประเทศเวียดนาม
- ประเทศอินโดนีเซีย
- ประเทศพม่า

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย

RECOFTC – The Center for People and Forests, Thailand

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย หรือ รีคอฟ-ประเทศไทย (RECOFTC-Thailand) ได้รับการพัฒนาขึ้นในปี พ.ศ. 2536 จากโครงการที่มีการทำงานในพื้นที่และเน้นงานวิจัยเป็นหลัก ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า (RECOFTC) โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับการขับเคลื่อนงานด้านป่ากับชุมชน ทั้งในระดับพื้นที่และระดับนโยบาย โดยดำเนินงานในประเด็นคนกับป่า ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ การเสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน ผู้จัดการป่า และผู้ปฏิบัติงาน ทั้งรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชน ให้สามารถจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในพื้นที่ที่ชุมชนดูแลจัดการได้อย่างยั่งยืน และการส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายป่าชุมชน-ประเทศไทย เพื่อการขยายแนวคิดป่าชุมชนและการจัดการป่าอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการ วิจัยเชิงปฏิบัติการ การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ การจัดเวทีประชุมและสัมมนาระดับท้องถิ่นและระดับชาติร่วมกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ความสำคัญกับเยาวชน ในฐานะที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการสร้าง ความยั่งยืนแก่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกๆ ระดับ โดยงานที่ผ่านมาคือการส่งเสริมผู้นำสนับสนุนองค์กรชุมชน และเครือข่ายเยาวชนเพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป้าหมายตามภูมิภาคต่างๆ

วิสัยทัศน์

ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้ที่มีความเป็นธรรมและเกิดความยั่งยืนทางระบบนิเวศ

เป้าหมาย

เกิดความมั่นคงของวิถีชีวิตและระบบนิเวศสำหรับชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยคำนึงถึงสิทธิชุมชน วัฒนธรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่น ในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ ภายใต้การสนับสนุนของภาครัฐและระบบกฎหมาย

กรอบงานและกิจกรรม

- **คนกับป่า ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ:** ให้ความสำคัญต่อชุมชนและภาคป่าไม้ในการปรับตัวและการสร้างมาตรการการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- **เสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งให้มีส่วนร่วมได้ส่วนเสีย, องค์กรและผู้นำชุมชน:** ให้สามารถจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในพื้นที่ที่ชุมชนดูแลได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
- **ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายป่าชุมชนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ:** เพื่อการขยายแนวคิดป่าชุมชนรวมถึงการยกระดับเพื่อนำไปสู่การขอเสนอเชิงนโยบายเพื่อการสนับสนุนจัดการป่าอย่างยั่งยืน

ชุมชนห้วยหินดำ

หมู่ที่ 6 ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี

1. ประวัติชุมชน

ชุมชนห้วยหินดำเป็นชุมชนชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานชุมชนมาเป็นเวลามากกว่า 200 ปี โดยประวัติของชาวกะเหรี่ยงแถบภาคตะวันตกนี้เริ่มในช่วงที่มีการหนีการรุกรานของชาวพม่าเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์และได้รับอนุญาตจากพระมหากษัตริย์ของไทยสมัยนั้นให้สามารถอาศัยอยู่ในประเทศไทยได้ ชาวกะเหรี่ยงจึงแยกย้ายไปอาศัยตามลำน้ำสำคัญๆ กระจายอยู่ในหลายจังหวัดของภาคตะวันตก ตั้งแต่จังหวัดตาก อุทัยธานี กาญจนบุรี สุพรรณบุรี และเพชรบุรี ชาวบ้านห้วยหินดำเป็นหนึ่งในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงที่อพยพมาอาศัยตามลำน้ำตะเพิน ซึ่งชาวกะเหรี่ยงจะเรียกตัวเองว่า เผลอว มีความหมาย คือความบริสุทธิ์ แต่ในภาษาที่ใช้เรียกทั่วไป คือ กะเหรี่ยงโปว์ กลุ่มชาติพันธุ์ย่อยคนละกลุ่มกับกะเหรี่ยงสะกอหรือปกากะญอที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทางภาคเหนือ

ตั้งแต่ชุมชนตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บริเวณนี้ได้ดำรงวิถีชีวิตแบบพึ่งพิงธรรมชาติมีวัฒนธรรมและจารีตประเพณีเป็นเสมือนบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต มีระบบการเกษตรแบบตัดฟันแล้วเผาหรือไร่หมุนเวียน เพื่อปลูกข้าวและพืชผักไว้บริโภคในครัวเรือน จนกระทั่งช่วงปี พ.ศ.2517 รัฐบาลได้เปิดให้มีการสัมปทานไม้ในพื้นที่บริเวณนี้ การสัมปทานทำให้ไม้ใหญ่ที่เคยมีหายไปแทบจะทั้งหมดและยังส่งผลให้ลำห้วยเหือดแห้งลง นอกจากนี้เมื่อพื้นที่ถูกเปิดจึงทำให้ชาวบ้านจาก

พื้นราบรวมไปถึงลูกจ้างสัมปทาน ซึ่งมาจากที่ต่างๆ เข้าจับจองและบุกเบิกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรอย่างกว้างขวาง ก่อนการสัมปทาน(พ.ศ.2530) ชุมชนสูญเสียที่ดินเป็นบริเวณกว่า 10,000 ไร่ให้กับผู้รับเหมาสัมปทานเพื่อการปลูกสร้างสวนป่า เป็นเหตุให้ชาวบ้านห้วยหินดำ และอีกหลายชุมชนข้างเคียงต้องโยกย้ายพื้นที่ทำกิน

ต่อมาชุมชนรวมตัวกันเพื่อดูแลให้ป่าฟื้นคืนสภาพ (ตั้งแต่พ.ศ.2537) ในขณะเดียวกันก็ต้องเผชิญกับนโยบายการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ซึ่งผนวกเอาที่ทำกินซึ่งเป็นไร่หมุนเวียนเข้าไปในเขตอุทยานด้วย และแม้ว่าหลายฝ่ายจะพยายามสร้างเวทีเพื่อพูดคุยแนวทางการแก้ปัญหาแต่ยังคงเป็นประเด็นที่ไม่มีคำตอบชัดเจนจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามที่ป่าที่ชุมชนจัดการมาเป็นเวลากว่า 10 ปี ได้ฟื้นสภาพขึ้นอย่างมาก ทำให้เกิดความภาคภูมิใจแก่คนในชุมชน แนวทางต่อไปของชุมชนคือการสร้างการเรียนรู้แก่เยาวชน และสร้างคนทำงานรุ่นใหม่ให้เข้ามาแทนที่คนรุ่นเก่าภายใต้รูปแบบการจัดการที่ยังคงเชื่อมโยงกับฐานทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีต

2. ลักษณะทางกายภาพ

บ้านห้วยหินดำตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ชุมชนมากขึ้น ชุมชนจึงมี 3 กลุ่มบ้านย่อย คือ กลุ่มบ้านห้วยหินดำ ซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิม กลุ่มบ้านห้วยขนุนและกลุ่มบ้านห้วยม่องแปะ ซึ่งเป็นชาวบ้านที่อพยพมาจับจองพื้นที่ในภายหลัง และในปี พ.ศ. 2546 กลุ่มบ้านห้วยม่องแปะถูกแบ่งเป็นหมู่บ้านใหม่ หมู่ที่ 9

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนเป็นพื้นที่เขา มีที่ราบน้อย ตัวหมู่บ้านตั้งอยู่ในแอ่งที่ราบระหว่างหุบเขา มีลำห้วย”ที่คองทา” หรือ ห้วยต้นกุ่มซึ่งเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าลำห้วยหินดำไหลผ่านห้วยหลักอื่นๆ ได้แก่ ห้วยขนุนห้วยโป่ง และห้วยแห้ง ห้วยทั้งสี่สายไหลลงห้วยตะเพิน ลำน้ำสาขาที่สำคัญของกลุ่มน้ำแม่กลอง พื้นที่ส่วนหนึ่งของชุมชนอยู่ในป่าสงวนแห่งชาติเขาคีพระ-เขาพุระกำ-เขาห้วยพลู อีกส่วนหนึ่งโดยเฉพะพื้นที่ทำไร่หมุนเวียน ประมาณ 1,200 ไร่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติพุเตยที่ประกาศอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2541

สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณสลับกับป่าดิบแล้ง พื้นที่ป่าสงวนนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของผืนป่าตะวันตก ผืนป่าซึ่งมีพื้นที่ต่อเนื่องกันมากที่สุดในประเทศไทย อาณาเขตติดต่อบ้านห้วยหินดำมีดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านกล้วย หมู่ที่ 1 ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านวังยาว หมู่ที่ 3 ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านห้วยม่องแปะ หมู่ที่ 9 ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ เขตอุทยานแห่งชาติเขื่อนศรีนครินทร์ อำเภอศรีสวัสดิ์
จังหวัดกาญจนบุรี

3. ลักษณะทางเศรษฐกิจ-สังคม และวัฒนธรรม

3.1 ประชากร กลุ่มฐานะ และอาชีพ

ปัจจุบันชุมชนมีจำนวน 126 ครัวเรือน มีประชากรรวม 566 คน แยกเป็นกลุ่มบ้านห้วยหินดำ ซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิม จำนวน 50 ครัวเรือน มีประชากรรวม 209 คน และกลุ่มบ้านห้วยขนุนซึ่งเกิดขึ้นภายหลัง จำนวน 76 ครัวเรือน มีประชากรรวม 357 คน กลุ่มบ้านที่มีบทบาทหลักในการจัดการทรัพยากร คือ กลุ่มบ้านของชาวกะเหรี่ยงดั้งเดิม ประชากรบางส่วนยังคงทำไร่หมุนเวียนแบบยังชีพ มีการปลูกข้าวไว้กินทุกครัวเรือน และทำไร่มันสำปะหลัง ไร่ข้าวโพด ปลูกผัก และทำสวน นอกจากนี้ยังมีการทำเกษตรอินทรีย์ปลูกมะละกอพันธุ์ฮอลแลนด์และพืชผักอินทรีย์อื่นๆ เพื่อเป็นรายได้

3.2 แหล่งพลังงาน และ แหล่งน้ำในชุมชน

ทุกครัวเรือนมีไฟฟ้าใช้ ส่วนการทำอาหารนั้นยังคงใช้เตาไฟแบบสามเส้า โดยไม้ฟืนที่ใช้จะนำมาจากไร่ สำหรับน้ำเพื่อการเกษตรนั้นได้จากระบบน้ำประปาภูเขาและน้ำประปาหมู่บ้าน ส่วนน้ำ ดื่มนั้นชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงนิยมบริโภคน้ำฝน

3.3 การใช้ประโยชน์และการถือครองที่ดิน

พื้นที่ชุมชนแบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัยบริเวณห้วยหินดำและห้วยขนุน พื้นที่ไร่ถาวร ซึ่งมีเอกสารสิทธิ์เป็นสปก. 4-01 จำนวน 250 ไร่ และมีชาวบ้านที่ไม่มีพื้นที่ไร่ถาวร ต้องอาศัยทำกินเฉพาะในพื้นที่ผ่อนปรน คิดเป็นร้อยละ 30 ของจำนวนครัวเรือนในพื้นที่กลุ่มบ้านห้วยหินดำ และพื้นที่ไร่หมุนเวียน จำนวน 1,200 ไร่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติพุเตยซึ่งได้มีข้อตกลงให้เป็นพื้นที่ผ่อนปรนชาวบ้านสามารถทำไร่หมุนเวียนเพื่อการยังชีพได้ และต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลงที่ทำไว้ร่วมกัน

นอกจากนี้ชุมชนได้แบ่งพื้นที่ป่าเพื่อการจัดการออกเป็น 3 พื้นที่หลัก คือ ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (รวมพื้นที่ที่คี่, ที่คี่ขวาจ และฉือลองของเข่ออง) มีพื้นที่ 10,800 ไร่ และป่าใช้สอย (ฉือลองไซเซี่ยไซว้า) มีพื้นที่ 1,800 ไร่ และพื้นที่เพื่อทำไร่หมุนเวียน (ฉือลองหมาออง) มีพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ โดยพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนจะมีระบบกรรมสิทธิ์เป็นแบบกรรมสิทธิ์ร่วมไม่ได้จำแนกเป็นพื้นที่ของใครคนใดคนหนึ่ง

3.4 รายได้และรายจ่ายครัวเรือน

ครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 20,000 - 50,000 บาทต่อปี และมีรายได้จากการเก็บหาหน่อไม้โดยเฉลี่ย 3,000 - 4,000 บาทต่อปี ส่วนรายจ่ายนั้นส่วนใหญ่จะเป็นค่าต้นทุนในการทำเกษตรโดยเฉลี่ยแต่ละครัวเรือนไม่ต่ำกว่า 10,000 บาท

3.5 การออมและภาวะหนี้สิน

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีหนี้สินเฉลี่ย 30,000 บาทต่อครัวเรือน เนื่องจากต้นทุนในการทำการเกษตรสูง บางปีผลผลิตได้น้อยและราคาตกต่ำทำให้มีหนี้สินสะสม และส่วนใหญ่มักกู้ยืมจากหลาย แหล่งโดยนำเงินที่กู้ยืมมาหมุนใช้หนี้

3.6 กลุ่มองค์กรที่สำคัญในชุมชน

• คณะกรรมการป่าชุมชน กรรมการชุดปัจจุบัน (เลือกตั้งปี พ.ศ.2554) มีคณะกรรมการ 15 คน มีวาระ 5 ปี ประกอบด้วยประธาน 1 คน รองประธาน 2 คน เลขานุการ 2 คน เภรัญญิก 2 คน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ 4 คน และคณะกรรมการ 4 คน โดยมีบทบาทหน้าที่ในการประสานงานทั้งภายในและภายนอก รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ข้อมูล และสร้างจิตสำนึกในการจัดการแกคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

• กลุ่มสตรีทอผ้า ย้อมสีธรรมชาติบ้านห้วยหินดำ เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2542 ปัจจุบันมีสมาชิก 20 คน ซึ่งชุมชนชาวกะเหรี่ยงจะทอผ้าไว้ใช้เองอยู่แล้วเมื่อมีนักพัฒนาเอกชนเข้ามาส่งเสริมการทอผ้าด้วยสีย้อมธรรมชาติ จึงเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน 500 – 1,000 บาทต่อเดือน นอกจากนี้กำไรที่ได้อียละ 10 จะถูกหักเข้ากองทุนป่าชุมชนอีกด้วย

• กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยหินดำ เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มลูกหลานคนในชุมชนโดยการชักชวนของแม่ๆ กลุ่มสตรีทอผ้าที่อยากให้เด็กๆ ได้มาเรียนรู้การทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ การเรียนรู้แหล่งวัตถุดิบที่มาของสีย้อมผ้าซึ่งก็มาจากป่าชุมชนที่ทุกคนช่วยกันดูแลรักษา นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยหินดำยังbinsกำลังสำคัญในการสืบสานวัฒนธรรมอย่างการรำตง และช่วยสื่อสารงานป่าชุมชนด้วยบทเพลงภายใต้การรวมกลุ่มของเครือข่ายเยาวชนทอผ้า และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการดูแลจัดการป่าของชุมชน

3.7 ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่น

ประเพณีของชาวกะเหรี่ยงจะบ่งบอกถึงความเคารพและความผูกพันอย่างเหนียวแน่นกับฐานทรัพยากรรอบชุมชน ประเพณีสำคัญๆ เช่น ประเพณีการทำสะพาน-ค้ำต้นไทร ที่ยังถือปฏิบัติกันอยู่ทุกเดือน 6 ประเพณีการทำบุญข้าวใหม่ หรือการบูชาแม่โพสพในเดือน 3 นอกจากนี้ยังมีคำสอนและความเชื่อที่ถ่ายทอดต่อกันมาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากป่ารวมไปถึงการทำไร่ เช่น การไม่ตัดไม้และทำไร่บริเวณตาน้ำหรือบริเวณสบห้วย เพราะมีความเชื่อว่าบริเวณนี้ผีดู การไม่ล่าสัตว์บางชนิด เช่น นกเงือก สมเสร็จ เพราะจะประสบกับความโชคร้าย เป็นต้น

ชุมชนมีระบบความเชื่อดั้งเดิมในการจำแนกพื้นที่ตามลักษณะการใช้ประโยชน์เป็น 6 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) ที่คือขวาก หรือ พื้นที่น้ำซับ, (2) ที่คือ คือ บริเวณที่เป็นต้นน้ำ, (3) ฉื่อลอง อองเชออง คือ พื้นที่หากินและใช้สอยทั่วไป, (4) ฉื่อลองไซเขี้ยวไซว่า คือ พื้นที่ใช้สอยไม้, (5) ฉื่อลองหม่าอง คือ พื้นที่ทำกิน และ (6) สว่าคู้ คือ พื้นที่ป่าช้า

4. การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชน

4.1 พัฒนาการในการจัดการ

ก่อน พ.ศ.2517

- ประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมเป็นกลไกให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลกับป่าและกำหนดการมีกรใช้ประโยชน์จากป่าในปริมาณที่เหมาะสม

พ.ศ. 2517-2532

- รัฐให้สัมปทานทำป่าไม้โดยรอบพื้นที่เมื่อไม้ใหญ่ถูกตัดออกเกือบทั้งหมด ส่งผลต่อสภาพอากาศน้ำในลำห้วยแห้งและผลผลิตจากการเกษตรเสียหาย
- ผู้รับเหมาสัมปทานกว่านซื้อที่ดินเพื่อปลูกสร้างสวนป่า คนส่วนใหญ่ในชุมชนต้องสูญเสียพื้นที่ทำกินเดิม

พ.ศ. 2532

- สัมปทานถูกยกเลิก แต่ป่ายังถูกบุกรุกเพิ่มจากการอพยพและจับจองพื้นที่ของชาวบ้าน พื้นที่รวบรวมทิ้งการลักลอบตัดไม้และต่อไม้ขายในและนอกพื้นที่

พ.ศ. 2535

- เจ้าหน้าที่จากโครงการระบบนิเวศเกษตรฯ เข้ามาช่วยจัดกระบวนการเรียนรู้ แก่แกนนำชุมชนโดยพาไปดูงานเรื่องป่าชุมชนที่จังหวัดน่านและแกนนำกลับมาหาหรือภายในชุมชน

พ.ศ. 2537-2540

- เกิดมติชุมชนในการกำหนดแนวเขตป่าที่จะจัดการเลือกตั้งคณะกรรมการป่าและกฎระเบียบการใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งรวมการห้ามขายที่ดินแก่คนภายนอกมีการออกลาดตระเวนอย่างต่อเนื่องเพื่อป้องกันการลักลอบตัดไม้
- กรมป่าไม้สำรวจแนวเขตและปักป้ายเตรียมประกาศอุทยานแห่งชาติพุเตย

พ.ศ. 2541-2543

- ชุมชนและหน่วยงานสนับสนุนหลายหน่วยงานพยายามสร้างเวทีทำความเข้าใจและเจรจาให้อุทยานปรับแนวเขตไม่ให้คลุมไร่หมุนเวียนของชุมชน และพยายามสร้างข้อตกลงร่วมในการจัดการป่า

- ชุมชนข้างเคียงไม่เข้าใจกระบวนการจัดการป่าของชุมชนห้วยหินดำ และยังเกิดความขัดแย้งกับชุมชนข้างเคียงเกี่ยวกับแนวเขตป่าชุมชนห้วยหินดำ จึงเกิดการปรับแนวเขตใหม่เพื่อลดความขัดแย้งและจัดทำข้อมูลแนวเขตในแผนที่
- เกิดแผนการจัดการป่าชุมชนฉบับแรก

พ.ศ. 2544-2548

- มีความขัดแย้งเรื่องที่ทำกิน
- ชุมชนร่วมพัฒนาเครือข่ายการจัดการทรัพยากรกับหมู่บ้านที่เป็นชาวกะเหรี่ยงด้วยกันในนามเครือข่ายราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) และได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
- เกิดกระบวนการติดตามการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในป่าโดยการสนับสนุนกระบวนการของรีคอป

พ.ศ. 2548-2549

- เกิดข้อตกลงร่วมกับอุทยานแห่งชาติพุเตยเรื่องพื้นที่ผืนปรมัน ทำให้ความขัดแย้งลดลง

พ.ศ. 2550

- มูลนิธิสืบเข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนจัดทำแผนที่แนวเขตป่าและพื้นที่ผืนปรมัน
- ตั้งกองทุนป่าชุมชนบ้านห้วยหินดำ

พ.ศ. 2552

- มีการจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาอุทยานแห่งชาติพุเตย โดยผู้ใหญ่บ้านเป็นตัวแทนของชุมชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย

พ.ศ. 2554

- เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายทสม. จังหวัดสุพรรณบุรี และจัดกิจกรรมสำรวจป่าร่วมกัน

4.2 กลุ่มองค์กรและแนวทางในการจัดการทรัพยากร

ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีระบบการจัดการป่าที่มีการปรับรูปแบบ มีกลุ่มองค์กร และกฎระเบียบที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรชัดเจนขึ้น แต่ในขณะเดียวกันรูปแบบดังกล่าวยังคงผสมผสานกับรูปแบบการจัดการป่าแบบดั้งเดิมตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เป็นต้นมา ชุมชนได้แบ่งพื้นที่จัดการออกเป็น 3 พื้นที่หลัก คือ ป่าเพื่อการอนุรักษ์ (รวมพื้นที่ที่ค้, ที่ค้ชวาจ และฉือลองของเขื่อง) มีพื้นที่ 10,800 ไร่ และป่าใช้สอย (ฉือลองไซเซียวไซว้า) มีพื้นที่ 1,800 ไร่ และพื้นที่เพื่อทำไร่หมุนเวียน (ฉือลองหมาอง) มีพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ โดยพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนจะมีระบบกรรมสิทธิ์เป็นแบบกรรมสิทธิ์ร่วมไม่ได้จำแนกเป็นพื้นที่ของใครคนใดคนหนึ่ง กฎระเบียบที่กำหนดมีพื้นฐานมาจากประเพณีที่ถือปฏิบัติกล่าวคือ ในพื้นที่อนุรักษ์สามารถเก็บหาของป่าและสมุนไพรได้ แต่ห้ามตัดไม้โดยเด็ดขาด รวมทั้งห้ามล่าสัตว์ป่าสงวน พื้นที่ป่าใช้สอยตัดไม้มาใช้สอยได้แต่ต้องผ่านความเห็นชอบของ

คณะกรรมการป่า พื้นที่ทำไร่หมุนเวียนห้ามการยึดถือครอบครองพื้นที่เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนตัว และห้ามตัดฟันพื้นที่เพื่อทำไร่ในบริเวณที่มีความสำคัญตามความเชื่อ เช่น สันเขา สันปันน้ำ(ยาลี่โคลควอง) หรือริมห้วย เป็นต้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการป่าชุมชนไปทั้งสิ้น 5 ครั้ง โดยมีการกำหนดวาระให้คณะกรรมการทำงานเป็นเวลา 3 ปี และตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554 เปลี่ยนวาระเป็น 5 ปี กรรมการแต่ละชุดที่เลือกขึ้นมาจะพิจารณาทั้งเพื่อการกระจายความรับผิดชอบและการปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการเลือกตัวแทนของกลุ่มสตรีแม่บ้านให้เข้ามาเป็นกรรมการป่าชุมชนด้วย จำนวนของคณะกรรมการมี 15 คน มีการคัดเลือกประธาน รองประธาน และเหรัญญิก นอกจากนี้มีการเสริมศักยภาพแกนนำเป็นระยะ ผ่านกิจกรรมการศึกษาดูงาน

กระบวนการตัดสินใจเน้นการประชุมปรึกษาหารือ ซึ่งถูกกำหนดไว้ทุกวันที่ 15 ของทุกเดือนหรือจัดพร้อมกับประชุมหมู่บ้าน และหากมีเรื่องสำคัญต้องร่วมกันพิจารณาก็จะเรียกประชุมเป็นครั้งๆ ไป เรื่องที่กรรมการมีบทบาทหลัก คือ การลงทะเลียนทำไร่หมุนเวียน การตรวจป่าประจำปี นอกจากนี้ คือ การประสานงานทั้งภายในและภายนอก

กฎระเบียบป่าชุมชน

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ (รวมที่คี่และที่คี่-ขาวจู้) มีพื้นที่ประมาณ 10,800 ไร่

1. สามารถเก็บหาของป่า ได้แก่ ไม้ตงป่า (ว้า กรี) และเก็บยา
2. ห้ามตัดไม้
3. ห้ามล่าสัตว์ป่าสงวนรวมทั้งสัตว์ป่าที่ดั่งท้องหรือมีลูกอ่อน หรืออยู่ในช่วงผสมพันธุ์ พื้นที่ป่าใช้สอย (ถือลองอองเช่ออองรวมกับฮือลองไซ้เซียใช้ว้า) มีพื้นที่ประมาณ 1,800 ไร่
4. สามารถเก็บหาของป่า ได้แก่ เห็ด หน่อไม้ สมุนไพร ผักป่า และล่าสัตว์ สมุนไพร ผักป่า และสัตว์ป่าเล็กๆ บางชนิด
5. อนุญาตให้ไม้ยืนต้นมาใช้ได้ โดยใช้เพื่อการซ่อมแซมบ้านเรือน หรืออยู่กลางแจ้งเท่านั้น แต่ห้ามขายไม้แก่บุคคลภายนอกชุมชน

6. หากจะนำไม้มาใช้ประโยชน์ ต้องแจ้งต่อคณะกรรมการ โดยการบอกกล่าว หรือทำหนังสือแล้วให้คณะกรรมการพิจารณาในการประชุมประจำเดือน รวมทั้งทำบันทึกไว้ทุกครั้ง

7. การนำไม้ไผ่มาใช้ไม่ต้องแจ้งแก่คณะกรรมการ แต่ห้ามนำลำไผ่ไปขายแก่บุคคลภายนอกชุมชน

8. สามารถเก็บหาของป่า สมุนไพร และสีย้อมจากธรรมชาติมาใช้ได้โดยไม่สร้างความเสียหายแก่สภาพป่า

กฎระเบียบการใช้ที่ดินในพื้นที่แปลงผ่อนปรน

1. เป็นพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนเท่านั้น
2. ห้ามใช้สารเคมีทุกประเภท
3. ห้ามยึดถือครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล
4. ต้องแบ่งปันพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนสำหรับปลูกข้าว และพืช ผัก ไม้ผล เพื่อการยังชีพดำรงชีพที่เคยปฏิบัติต่อกันมาแต่โบราณ
5. ห้ามตัดฟันไรซอก บริเวณริมห้วยไม่น้อยกว่า 3 วา
6. ห้ามไถ พรวนดิน
7. ห้ามทำไร่ในบริเวณที่ไม่เคยทำมาก่อน (ป่าแก่) แต่สามารถใช้ประโยชน์ไม้ใช้สอยได้สำหรับซ่อมแซมที่อยู่อาศัยโดยต้องผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้าน
8. ห้ามล่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์
9. ผู้ที่เข้าไปทำกินจะต้องลงทะเบียนทุกปี โดยผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้าน
10. ผู้ที่จะเข้าไปทำกินในแปลงผ่อนปรน จะต้องปฏิบัติตาม กฎระเบียบ อย่างเคร่งครัด
11. ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย จะต้องเข้าร่วมประชุมประจำเดือนทุกครั้ง

นอกจากนี้ในปีพ.ศ. 2550 คณะกรรมการได้จัดตั้งกองทุนป่าชุมชนบ้านห้วยหินดำขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนกระบวนการและงบประมาณเริ่มต้นจากแผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศ, รีคอป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สร้างระบบการจัดการทุนเงินและทุนคน(ทุนใจ)ในการดูแลป่าชุมชนบ้านห้วยหินดำอย่างยั่งยืน และ 2. สร้างกระบวนการดูแลป่าชุมชนด้วยการใช้ทรัพยากรจากภายในให้เกิดประสิทธิภาพ โดยมีการจัดคณะกรรมการกองทุนขึ้นมาอีกชุดหนึ่งซึ่งเป็นตัวแทนที่มาจากคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการป่าชุมชน และกลุ่มสตรีทอผ้า เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ มีนายไกร งามยิ่งเป็นประธานคนปัจจุบัน

ข้อตกลงร่วมของกองทุนฯ

1. คณะกรรมการอยู่ในตำแหน่งวาระ 2 ปี
2. คณะกรรมการต้องมีการสรุปการทำงานและการใช้จ่ายเงินเพื่อการดูแลป่าทุกเดือน โดยใช้เวทีประชุม ประจำเดือนของชุมชนเป็นวาระประชุมประจำเดือน
3. คณะกรรมการทุกคนมีสิทธิในการลงมติเท่าเทียมกัน ถ้าผลการลงมติดังกล่าวกันกันขอให้ประธานเป็นผู้ชี้ขาด
4. การใช้จ่ายเงินแต่ละกิจกรรมต้องจัดทำเอกสารเพื่อสรุปการใช้จ่ายเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและชุมชนสามารถซักถามได้ตลอดเวลา
5. เงินทุนในกองทุนฯ ในช่วงแรกของการดำเนินงานเน้นในการดูแลป่าชุมชนเป็นหลัก ยกเว้นเงินฉุกเฉินที่ชุมชนสามารถกู้ยืมได้เมื่อเกิดความเดือดร้อนและเร่งด่วน ซึ่งผู้กู้ยืมต้องส่งคืนภายใน 30 วันหลังจากได้กู้ยืมไปแล้ว
6. การใช้จ่ายเงินต้องนำเฉพาะดอกเบี้ยจากเงินต้นมาใช้จ่ายเท่านั้น ห้ามนำเงินต้นมาใช้จ่ายเป็นอันขาด แต่ทั้งนี้คณะกรรมการสามารถนำเงินต้นไปลงทุนเพื่อให้เกิดรายได้แก่กองทุนได้แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากมติของที่ประชุมก่อน

ทิศทางการทำงานในปัจจุบันกองทุนบ้านห้วยหินดำมีความชัดเจนในการใช้ทรัพยากรจากภายในชุมชนกลับคืนมาดูแลป่าเป็นหลักคือ ในช่วงฤดูกาลในการเก็บหาหน่อไม้ไผ่หนวล คณะกรรมการจะทำการตกลงกันว่าในปีนี้จะเปิดให้ชุมชนเข้ามาเก็บหาที่วัน อาทิเช่น ในปี 2550 นี้

ได้เปิดให้ชุมชนเก็บหาได้เพียง 45 วัน โดยคณะกรรมการจะขอปันรายได้จากการเก็บหามาดูแลป่าด้วยวิธีขอเก็บจากผู้หาเพียงคนละ 50 บาททั้งฤดูกลางและจากพ่อค้าผู้รับซื้อในอีกไตรมาสละ 25 สตางค์ โดยหลังจากที่ปิดฤดูเก็บหาแล้วคณะกรรมการต้องทำเอกสารสรุปด้วย นอกจากนี้กลุ่มสตรีหรือผ้าได้ปันผลกำไรรายปีเป็นเงิน 10% ให้กับกองทุนฯ อีกด้วย

4.3 รูปแบบการใช้ประโยชน์ทรัพยากรของคนในชุมชน

อดีตชุมชนกะเหรี่ยงบ้านห้วยหินดำยังชีพโดยการทำไร่หมุนเวียนและการเก็บหาพืชอาหารและล่าสัตว์ป่าจากพื้นที่ป่าใกล้ชุมชน วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนมีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับฐานทรัพยากรโดยรอบ ปัจจุบันถึงแม้สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนรวมไปถึงฐานทางทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่อย่างมากก็ตาม แต่ชุมชนได้พยายามปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยในขณะที่เดียวกันยังพยายามรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่อยู่อย่างเกื้อกูลกับทรัพยากรเอาไว้ สิ่งเหล่านี้ ได้แก่ การดำรงไว้ซึ่งรูปแบบการทำไร่หมุนเวียนแบบยังชีพ และการจัดการป่าชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรักษาพื้นที่ป่าต้นน้ำ และพื้นที่ป่าที่ชุมชนใช้สอยเก็บหาพืชอาหารที่สำคัญและไม่ในการซ่อมแซมบ้านเรือน ภายใต้ข้อตกลงที่ชุมชนมีส่วนร่วมกันโดยอิงพื้นฐานทางประเพณีวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ชุมชนมีองค์ความรู้ในการจัดแบ่งประเภทป่า เช่น “เบยเผอ” ป่าดิบแล้ง, “เมยหะล่า” ป่าเบญจพรรณ รวมทั้งจะแบ่งประเภทของป่าตามชนิดไม้ที่พบด้วย ได้แก่ วิวบองกล้า คือป่าที่ไม่มีรวงขึ้นอยู่มาก วิวหมักล่า มีไผ่นวลวิวชุกล่า มีไม้ไผ่นาม วิวะกล้า มีพวกไผ่ผาก ซึ่งวิวบองกล้าและวิวหมักล่ามักจะพบในที่สูง แต่วิวชุกล่าและวิวะกล้ามักจะพบกระจายอยู่ใกล้น้ำ

ชุมชนห้วยหินดำใช้ไม้และลำไม้ไผ่เพื่อซ่อมแซมบ้านเรือนที่พังกินไร่ และที่สำหรับเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดและข้าว โดยมีกฎระเบียบให้ขออนุญาตตัดไม้ การที่มีไม้ใช้จากป่าชุมชนทำให้ชุมชนประหยัดค่าใช้จ่ายประมาณ 50,000 บาทต่อปี นอกจากนี้คือ หน่อไม้โดยเฉพาะหน่อไม้ไผ่นวลและหน่อไม้ไผ่นามมีความสำคัญกับแทบทุกคนครัวเรือนในชุมชน ทั้งการเก็บหาเพื่อบริโภคและขาย การศึกษาในปีพ.ศ. 2548 พบว่าสมาชิกชุมชนกว่าร้อยละ 70 เปอร์เซนต์เก็บหาหน่อไม้เพื่อขายและมีผลผลิตรวมทั้งปี 59,000 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่ากว่า 177,000 บาท (ราคาเฉลี่ยหน่อไม้สด 3 บาท/กก.) โดยปัจจุบันชาวบ้านมีรายได้จากการเก็บหาหน่อไม้เฉลี่ยครัวเรือนละ 5,000 บาทต่อปี นอกจากผลผลิตหลักดังกล่าวแล้วชุมชน ยังเก็บหาพืชสมุนไพร เช่น รวงจืด สบู่เลือด บอระเพ็ด และพืชอาหารอื่นๆ อีกหลายชนิดเช่น ผักหวาน ผักหนาม บุก พลูโพลง กระทือ ผักหวาน ผักกูด และเห็ด เช่น เห็ดขอน เห็ดไผ่ เป็นต้น

ป่าชุมชนบ้านห้วยหินดำยังเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าไม่น้อยใหญ่ ซึ่งก่อนสัมปทานนั้นพบว่า เป็นแหล่งที่มีช้างป่าอยู่ทุกชุม แต่เนื่องจากการล่าสัตว์ที่มีอย่างต่อเนื่องในช่วงที่ผ่านมา ทำให้ช้างโดนล่าหมดไป โดยมีบันทึกไว้ว่า ช้างป่าตัวสุดท้ายถูกโค่นล้มโดยคนของบริษัทสัมปทานในปี พ.ศ. 2529

4.4 ผลจากการจัดการทรัพยากร

การจัดการป่าชุมชนของชุมชนบ้านห้วยหินดำเป็นเวลากว่า 10 ปี ส่งผลที่ดีต่อสภาพดิน น้ำ ป่า ซึ่งเสื่อมโทรมลงอย่างมาก ในยุคการทำสัมปทานและภายหลังการสัมปทานที่สำคัญยังส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนพึ่งพิงป่าอย่างชุมชนห้วยหินดำในหลายด้านด้วยกัน

1. ภัยคุกคามต่อทรัพยากรลดลง

การควบคุมการใช้ประโยชน์ภายในชุมชนให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมโดยมีกฎระเบียบร่วมกันโดยมีพื้นฐานสำคัญจากจารีตประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาของชุมชน และการควบคุมจำนวนคนภายนอก โดยการเดินตรวจป่าเป็นประจำทุกเดือน ทำให้สภาพป่าโดยรวมสมบูรณ์ขึ้น นอกจากนี้การจัดการไฟป่าทั้งโดยการทำแนวกันไฟ และเลือกเวลาที่เหมาะสมเพื่อทำการชิงเผาบางบริเวณ รวมทั้งการช่วยกันดูแลไม่ให้เกิดการลุกลามของไฟในช่วงเผาไร่ ช่วยให้การทดแทนของลูกไม้ในป่ามีมากขึ้น จากการสำรวจประเมินสภาพทรัพยากรในปี พ.ศ. 2540, 2543 และปี พ.ศ. 2547 ช่วยยืนยันเกี่ยวกับการฟื้นตัวของสภาพป่า เช่น พบว่าต้นมะค่า ไม่มีค่าที่เกือบจะหมดจากป่าบริเวณนี้เนื่องจากการสัมปทานมีการฟื้นตัวดีจากตอที่เหลืออยู่และเริ่มผลิดกล้าไม้ในปริมาณที่เหมาะสมต่อการทดแทน นอกจากนี้การลักลอบทำไม้เถื่อนบริเวณป่าชุมชนยังหมดไป และการลักลอบล่าสัตว์ป่าเพื่อการค้ามีน้อยลงมาก มีการพบเห็นร่องรอยของสัตว์ป่าใหญ่ๆ เช่น วัวแดง เสือ หมี สมเสร็จ นกเงือก กลับเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น

จากการกำหนดกฎระเบียบในการใช้ที่ดิน เช่น การห้ามขายที่ดินและการที่ชุมชนยังยึดถือประเพณีในการถือครองที่ดินแบบ “กรรมสิทธิ์ร่วม” ในบริเวณที่เป็นไร่หมุนเวียนทำให้สามารถป้องกันการบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรเชิงเดี่ยวได้

2. ชุมชนสามารถกลับมาใช้สอยประโยชน์จากทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง

ผลอีกประการหนึ่งที่เกิดจากการที่ป่าฟื้นตัวที่เด่นชัดที่สุด ได้แก่ น้ำในลำห้วยสำคัญที่เคยแห้ง กลับมามีมากขึ้นทำให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการต่อน้ำออกมาใช้เพื่อการทำ การเกษตร นอกจากนั้นอาหารป่า เช่น เห็ด หน่อไม้ พืชผัก สมุนไพร และสัตว์น้ำในลำห้วยยังมีมากขึ้นอีกด้วย

นอกจากเรื่องน้ำและอาหารจากป่าที่มีมากขึ้น การใช้สอยอื่นๆ ที่สำคัญต่อคนทั้งชุมชน คือ การใช้สอยไม้และไม้ไผ่ โดยการใช้ประโยชน์เป็นการใช้ภายใต้ข้อตกลงและกฎระเบียบที่

กำหนดขึ้นในชุมชนซึ่งเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจะใช้สอยไม้ไม่ไผ่ และเก็บหาหน่อไม้จากบริเวณป่าใช้สอยเท่านั้น มีการประเมินว่าไม้ใช้สอยเพื่อการซ่อมแซมบ้านเรือนที่ชุมชนห้วยหินดำตัดได้จากป่าชุมชนสามารถลดรายจ่ายที่ต้องเกิดขึ้นเป็นมูลค่ามากกว่าร้อยละ 60 หากเทียบกับการที่ชุมชนต้องซื้อไม้จากภายนอกคิดเป็นมูลค่ามากกว่า 60% สำหรับการเก็บหาหน่อไม้้นั้นนอกจากการเก็บหาเพื่อกินในครัวเรือนแล้ว ชาวบ้านส่วนหนึ่งยังมีรายได้เสริมจากการขายหน่อไม้ นอกจากนี้ในชุมชนยังมีกลุ่มสตรีทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งได้เก็บหาพืชในการย้อมสีจากบริเวณข้างๆ ไร่ และพื้นที่ป่าชุมชนใช้สอย

3. การสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม

การจัดการป่าของชุมชนห้วยหินดำถือเป็นหัวใจสำคัญที่ช่วยดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมคำสอน ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมอันดีงามของชุมชนให้คงอยู่ การจัดการป่าชุมชนยังช่วยเกิดการรื้อฟื้นวัฒนธรรมเก่าๆ ที่กำลังจะสูญหายไปและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความตระหนักและความเข้าใจอันลึกซึ้งถึงคุณค่าในวัฒนธรรมของท้องถิ่นสำหรับคนรุ่นต่อๆ มา

4. ขยายการเรียนรู้ภายใน และภายนอก

การขยายการเรียนรู้ภายในชุมชนนั้น ชุมชนห้วยหินดำร่วมกับชุมชนอื่นๆ ในนามเครือข่ายราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานเครือข่ายจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปี พ.ศ. 2545 โดยชุมชนห้วยหินดำได้มีส่วนร่วมในการขยายบทเรียนการทำงานสู่ชุมชนต่างๆ ในเครือข่าย นอกจากนี้ได้มีบทบาทขยายการเรียนรู้สู่ชุมชนอื่นๆ ในเครือข่าย

กะเหรี่ยงเพื่อวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมและชุมชนกะเหรี่ยงในท้องที่ตำบลเดียวกันในเชิงเทคนิควิธีการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรด้วย และนอกจากนี้แกนนำชุมชนยังได้สร้างกิจกรรมในการถ่ายทอดบทเรียนและประสบการณ์ในการจัดการป่าแก่เยาวชนในชุมชนเอง เพื่อกระตุ้นให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงกระบวนการจัดการทรัพยากรของท้องถิ่น วิถีชีวิตที่อยู่อย่างพึ่งพิงป่า และคาดหวังว่าเยาวชนจะสามารถดำรงวิถีการอยู่อย่างเกื้อกูลทรัพยากรโดยผสมผสานกับแนวทางการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนในอนาคต ผลคือ มีกลุ่มเยาวชนที่สนใจสานต่องานด้านการอนุรักษ์เข้ามาร่วมเรียนรู้มากขึ้น

4.5 ความท้าทายและแนวทางในอนาคตของชุมชน

- การพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากป่าโดยคนในชุมชน ยังยึดกฎระเบียบและข้อตกลงที่มีอยู่เดิม ได้แก่ การแบ่งพื้นที่จัดการเป็น 3 พื้นที่หลักคือ พื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์, พื้นที่ป่าใช้สอย, พื้นที่เพื่อการทำไร่หมุนเวียน

- เพิ่มแหล่งใช้สอยให้มีมากขึ้น เพื่อความสะดวกในการใช้ประโยชน์สำหรับลูกหลานในอนาคต ซึ่งประกอบด้วย
 - แหล่งอาหาร ได้แก่ ผักพื้นบ้าน, หน่อไม้ โดยการนำมาปลูกในบริเวณพื้นที่ส่วนรวมของชุมชน เช่น ริมห้วย พื้นที่ใกล้บ้านอื่นๆ
 - สร้างแหล่งไม้ใช้สอย โดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมและปลูกไม้ชนิดที่จำเป็นต่อการใช้สอยในอนาคต
 - ปลูกพืชที่มีความสำคัญในการลดรายจ่ายและอาจเพิ่มรายได้ในอนาคต เช่น พืชที่จำเป็นในแปลงเกษตรทดแทนการใช้สารเคมี
- พัฒนาแหล่งน้ำให้มีคุณภาพในการกักเก็บน้ำไว้ใช้ในชุมชนได้ตลอดทั้งปี เช่น การทำฝายแม้วตามลำห้วยสายสำคัญๆ
- ความยั่งยืนในเรื่องพื้นที่ทำกิน ได้แก่ การสร้างการยอมรับในรูปแบบและระบบการทำไร่หมุนเวียนของชุมชน ที่มีความจำเป็นต่อชุมชนวนการใช้พื้นที่ในการทำเกษตรยั่งยืน และมีระบบกรรมสิทธิ์รวมมากกว่ากรรมสิทธิ์แบบปัจเจก ไปพร้อมๆ กับการสร้างทางเลือกให้ชุมชนสามารถปรับตัวและหารูปแบบการเกษตรรูปแบบอื่นๆ ที่เหมาะสม

กับสภาพพื้นที่และปัจจัยทั้งภายนอกและภายในที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปด้วย

- พยายามส่งเสริมให้เยาวชนมีความเข้าใจและยึดถือประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับป่าและธรรมชาติมากขึ้น โดยคงไว้ซึ่งกิจกรรมตามประเพณีในแต่ละฤดูกาล มีงานบุญตามประเพณี อย่างไรก็ตามผู้ใหญ่และผู้อาวุโสต้องทำหน้าที่ในการอธิบายความหมายความสำคัญของวัฒนธรรมและพิธีกรรมต่างๆ มากขึ้น
- การพัฒนาองค์กรจัดการป่าให้เข้มแข็ง ทั้งในด้านการบริหารจัดการที่ต้องสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาทำงานให้มีความต่อเนื่อง, ค้นหารูปแบบสวัสดิการที่เหมาะสมกับคณะกรรมการป่า รวมทั้งต้องเชื่อมโยงเรื่องป่ากับเรื่องอาชีพและการพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆ มากขึ้น
- สร้างความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมกับ อบต. และหน่วยงานรัฐในพื้นที่

5. แนวทางการจัดการองค์ความรู้ของชุมชน

องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้รู้/ปราชญ์

• การจัดการป่า

1. นายไกว งามยิ่ง	2. นายประยูทธ งามยิ่ง
3. นายโสภณ ทับทิม	4. นายเนย อิมจันทร์
5. นายประกิต พะง้า	

• เกษตรอินทรีย์

1. นายไกว งามยิ่ง	2. นายเนย อิมจันทร์

• การทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ

1. นางมะนิเม งามยิ่ง	2. นางสุดา งามยิ่ง
3. นางลำไย กองแก	4. นางลัดดาวัลย์ ปัญญา

• ประเพณีวัฒนธรรม

1. นายวันดี เมืองแก่น	2. นางมะนิเม งามยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยหินดำ 2549. (ร่าง) แผนการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยหินดำ หมู่ 6 ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. เอกสารอัดสำเนา.

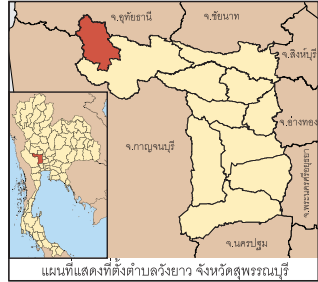
แผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชีย แปซิฟิก. 2550. ป่าชุมชนบ้านห้วยหินดำ ตำบลวังยาว อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี. เอ็ม แอนด์ เอ็น พรินท์ติ้ง. กรุงเทพฯ.

ชุมชนบ้านห้วยหินดำ

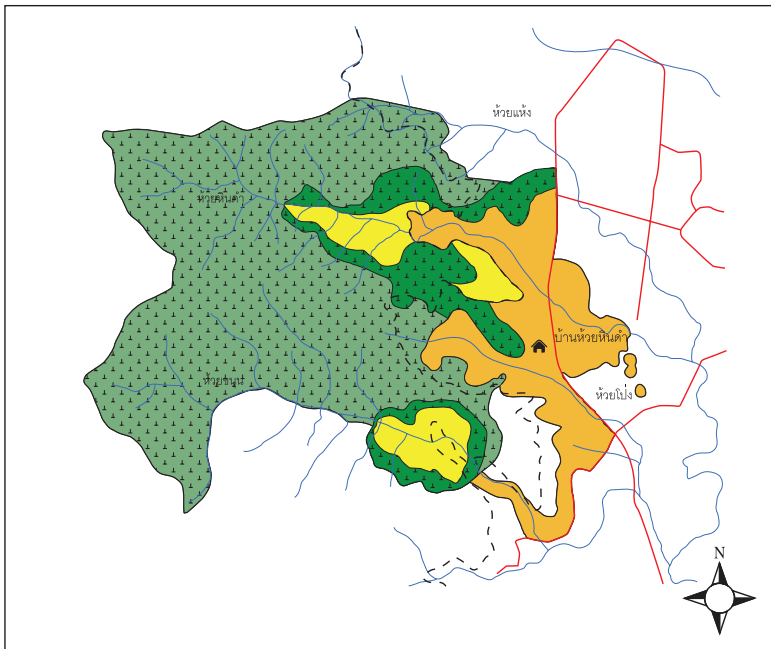
ต.วังยาว .ต่านช้าง จ.สุพรรณบุรี

แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน

บ้านห้วยหินดำ หมู่ 6 ต.วังยาว อ.ด่านช้าง จ.สุพรรณบุรี

แผนที่แสดงที่ตั้งตำบลวังยาว จังหวัดสุพรรณบุรี

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย

ตู้ปณ. 1111

ที่ทำการไปรษณีย์เกษตรศาสตร์

กรุงเทพ 10903

โทร +66 (0)2 940 5700

โทรสาร +66 (0)2 561 4880

Email: thailand@recoftc.org

www.recoftc.org

Printed on recycled paper.